

METASTASIO-KÉZIRATOK A NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

DR. ZAMBRA ALAJOSTÓL.

A Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi Orsz. Könyvtárának kéziratára Pietro Metastasionak számos, részben kiadatlan s az irodalomban ismeretlen kéziratát őrzi. VI. Károly és Mária Terézia udvari költőjének e kéziratai József nádor ajándékából 1823-ban kerültek a Múzeumba. Valamennyinek leírását közöljük, mert a nyomtatásban megjelentek nem kis része is különös figyelmet érdemel azon körülménynél fogva, hogy a költő-apátnak javíthatásait, glosszáit foglalja magában.

Kiadottak a következők:

Fol. ital. 34. 8 lap. Metastasio 1765. július 29-én kelt *végrendeletének* 1782. április 16-án készült hiteles másolata.

Quart. ital. 7. 232 lap. Metastasio *Estratto dell'arte poetica d'Aristotele e considerazioni sulla medesima* című művének (1773.) idegen kéztől írott másolata. Ez után: ugyanennek sajátkezű fogalmazványa és ugyancsak sajátkezű, négylapnyi jegyzet a következő czímmel: *Memorie che potrebbero forse inseriversi nell'Estratto della Poetica d'Aristotele.*

Az előbbin kívül a quart. ital. 20. és quart. ital. 8. jelzetű kódexekben foglalt kéziratok is tanuskodnak öreg korában nagy szorgalommal folytatott klasszikai tanulmányairól.

Quart. ital. 20. 36 lap. Horatius Ars Poeticájának sajátkezű olasz fordítása: *Dell'Arte poetica — Quinto Orazio Flacco a Pisoni.* A 2. lapra ezeket jegyezte Metastasio: *Originale ricorretto dall'Autore nel luglio del 1781.* Quart. ital. 8. 60 lap. *Note alla Poetica d'Orazio.* Sajátkezű.

Quart. ital. 18. Metastasio *Teti e Peleo* cz. művére (1766.) vonatkozó két kézirat (*Teti e Peleo — Idillio Epitalamico — Per — Le felicissime nozze — Delle Altezze loro Reali — Il Serenissimo*

Principe Alberto di Sassonia — E — la Serenissima Arciduchessa Maria Cristina d'Austria): *a*) a fogalmazvány (26 lap) és *b*) ennek idegen kézírású másolata (26 lap). Nyomtatásban csak rövidítve jelent meg; így a kézirat egyes részei kiadatlanok.

Quart. ital. 16. 36 lap. Idegen kézírás, sajátkezű javításokkal és toldásokkal. Tartalma: *a*) *La Pace — Fra le Tre Dee — Festa Teatrale — Da rappresentarsi in Musica nella — Real Corte Cattolica — in occasione — Delle felicissime nozze — Delle loro altezze reali — D: Carlo di Borbon principe delle Asturie — E — Donna Luisa di Borbon Infanta di Parma — L'anno MDCCLXV. és b*) 1765. április 27-én kelt és a bécsi spanyol nagykövethez intézett nem sajátkezű kísérő levél, melyben Metastasio utasításokat ad a darab madridi előadásához.

Quart. ital. 17. 24 lap. Az előbbi műnek sajátkezű fogalmazványa.

Quart. ital. 14. 84 lap. A *Ruggiero*-nak és a hozzá tartozó *Licenzá*-nak sajátkezű és a költő névalírásával ellátott kézírata.

Quart. ital. 15. 36 lap. A *Corona* cz. melodráma szövege. Sajátkezű csak a cím és a javítások.

Quart. ital. 11. Különböző szerzőktől írott szonettek (szám szerint 127) gyűjteménye. Részben sajátkezű.

Ki vannak adva ezenkívül a következő, a quart. ital. 6 jelzetű kötetben foglalt, dolgozatai:

a) *Satira VI. del Libro secondo di Q. Orazio Flacco. (Hoc erat in votis.)* Sajátkezű, számos javítással. 12 lap.

b) *La Rispettosa Tenerezza — Componimento drammatico — Cantato — Da tre Serenissime Arciduchesse d'Austria — Per Solennizzare — Il Glorioso Nome — Della — Madre loro Augustissima — L'Imperatrice Regina. (1750.)* Sajátkezű, javításokkal és a költő névalírásával ellátva. 8 lap.

c) *Invito a Cena, d'Orazio a Torquato. (1770.)* Sajátkezű fogalmazvány. 4 lap.

d) Előbbinek másolata, néhány variánssal és a költő névalírásával. 8 lap.

e) *Augurio — di — Felicità — di Tre — Serenissime Arciduchesse d'Austria — All'Ava loro Augustissima — L'imperatrice*

Elisabetta — Nel — Giorno natalizio — della medesima. (1749.)
A szerző aláírásával. 8 lap.

f) *La ritrosia Disarmata* — Componimento drammatico —
per musica. (1759.) 14 lap. A költő névaláírásával.

g) *La virtuosa Emulazione*. (1751.) 2 lap.

h) *Complimento*. (Per Sua Altezza Reale — La serenissima
Arciduchessa — Amalia — Nel giorno del nome — dell'Augustis-
simo suo Genitore.) 1754. 2 lap.

i) *Primo omaggio di canto* — di S. A. R. la Serenissima
Arciduchessa Amalia — Agli Augustissimi — Suoi genitori.
(1753.) 2 lap.

j) *Tributo di rispetto e d'amore* — Di Tre Serenissime
Arciduchesse — All'Augustissimo — Loro Genitore — Celebrando
il felicissimo giorno — Della sua nascita — L'anno 1754. 12
lap, névaláírással.

k) *L'aurora*. (1759.) Sajátkezű fogalmazvány, névaláírás-
sal. 4 lap.

l) *Strofette*. (1772.) Sajátkezű fogalmazvány és másolat.
2 lap.

m) *Strofette*. (1773.) Sajátkezű fogalmazvány és másolat.
2 lap.

n) *Sonetto*, scritto dall'autore in Roma l'anno 1719. in lode
del celebre Gasparini, insigne allora compositor di musica.
Sajátkezű. 2 lap.

o) *L'Autore all'opere sue Drammatiche*. Szonett. Saját-
kezű. 2 lap.

p) 1. *Desiderio affettuoso. Sonetto I.*, 2. *Pentimento del-*
l'antecedente desiderio. Sonetto II. Sajátkezű. 2 lap.

r) «Vedete là quella selvetta a cui» kezdetű szonett. (1725.)
Sajátkezű.

s) *La Gelosia*. Szonett. Sajátkezű.

t) *Canzonetta* per un ballo di villani e villanelle. (1740.)
Sajátkezű.

u) *Complimento*. (1760.) Sajátkezű, névaláírással.

v) *Notizie de'tempi, de'luoghi e delle occasioni nelle quali*
furono scritti dall'Autore i suoi componimenti fin'ora inediti,
de'quali é quest'ultima ristampa accresciuta. Sajátkezű, 16 lap.

w) *Avviso e notizie per una nuova edizione*. Sajátkezű, 28 lap.

z) *Risposta ad Orazio*. E sajátkezű verset Metastasio 1769-ben Milord Stormont bécsi angol követhez irta. válaszul az ettől hozzá Horatius nevében intézett vershez, melynek kíséretében a lord, Baskervillenek 1762-iki londoni Horatius kiadását Metastasionak ajándékba küldte. A szöveghez csatolva van az angol költemény, olasz fordításával együtt.

Kiadatlan Metastasionak a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött *számadási naplója* (quart. ital. 19) és a quart. ital. 6 jelzetű kötetbe foglalt különböző iratok egy része.

Quart. ital. 19. 266 számozatlan lap, ebből a 66 utolsó tiszta. Az első 121 lap Metastasio számadásait tartalmazza életének utolsó szakából, 1774. augusztus elsejétől, 1782. április elsejéig: a számadások tehát 11 nappal halála előtt szakadnak meg. Metastasio titkára vezette azokat. Neve azonban a számadásokból ki nem tűnik. Minden lap jobb oldalán a «követel», bal oldalán a «tartozás» rovat foglal helyet. Itt-ott maga a gazda jegyez be némely tételt, az év végén pedig mindig ő zárja le a mérleget.

A számadásokat a legnagyobb pontossággal vezették, a legaprólékosabb, legjelentéktelenebb tételekre is kiterjeszkedtek. A Metastasio számadási könyvében lapozva, megelevenedik előttünk a nyárspolgár-költő otthoni élete s annak utolsó szakát megközelítő hűséggel rekonstruálhatjuk. Minden bejegyzett tétel életének egy-egy mozzanatára vet világot, egy-egy szokását födi föl előttünk. A hónapról-hónapra, évről-évre visszatérő rendes kiadások életmódjának is rendes megszokott menetét tükrözik. A rendkívüli bevételek és kiadások életének előre nem látott eseményeiről, vonatkozásairól tudósítanak. A rizsposros parókák, a selyem térdharisnyák tételei valami pompás udvari bálra utalnak s talán valami gáláns kalandot is sejtenek. Az 1782. márczius havának utolsó napjain sűrűn jelentkező patikai és orvosi kiadások az utolsó betegség dátumát közlik s annak súlyosságáról értesítenek. Az utolsó lapnak melankolikusan száraz záradéka: *Fine dei conti del signor Abate*, a bekövetkezett katasztrófát jelenti be.

A költő háztartására vonatkozólag is kapunk részletes adatokat. Szolgazemélyzete két inasból és egy kocsiból áll. Ezek

együtt 36 forint havi bért s azonfelül karácsonyra és farsangra fejenkint 2—2 forint borralalót kapnak. Ugyanily borralaló jár a két szolgálónak és a vízhordó-lánynak. Újévre a mosónőnek 1 forint, a házmesternek 2 forint, a kéményseprőknek 1 forint 8 krajczár, a zeneegyesületnek (Congregazione della musica) 2 forint 34 krajczár, a szent Mihály szerzeteseinek 2 forint borralaló jut. Néha a pápai nunczius portása és szolgálói is kapnak valamit.

Az említett két szolgán és egy kocsison kívül a mosónő és a signor Bonno, a... zeneszerző is rendes havi bért huz: az 5 forintot, ez 12 forintot 23 krajczárt.

Az egész 1774—1782. közötti időben az egyetlen mosónőnek javították a bérét. 1774. októberétől kezdve havi 5 forint helyett 5 forint 30 krajczár dukál neki. 1781. április 30-án a szolgaszemélyzet egy istálló-fióval szaporodik.

A szolgák és a kocsis a rendes béren s borralalókon felül együttvéve havi 3 forint 24 krajczár «Putzgeld»-et kapnak.

Az egyik szolga, Paolo a költőnek különös bizalmát bírta. Ő van megbizva a pénzfölvételekkel, kétszer, háromszor havonta s ezért esetről-esetre 34 krajczárt kap; e tételeket Metastasio csaknem mindig maga vezeti be a számadási könyvbe.

A személyzet egyenruházatáról a gazda gondoskodik. A livréket szinte magunk összeállíthatjuk az 1775. május elsején tett következő bejegyzésből:

19½ rőf posztó à 26 garas	25.21
Halbcastor bélés 24 rőf à 22 garas	8.48
Ezüstpaszománt 5½ rőf gombokkal	16.55
Három kalap és beszegés	4.45
Fekete nadrágok, szallagok, cipők, boka-	
harisnyák mind a három részére	18.15
A szabónak a föntiek megvarrásáért	21.12
Összesen:	95.16

A szolgák és a kocsis minden évben, rendszerint májusban új livrét kapnak. Az erre vonatkozó kiadások: 1776. május 24-én 101.34 forint, 1777. május 24-én 135.48 forint, 1778. május 31-én 100.38 forint, 1779. május 31-én 99.20 forint, 1780. május 24-én 136.25 forint, 1781. június 15-én 105.20 forint.

A háztartást Martines úr, Metastasio barátja vezette, a ki

havi 100—140 forintot kapott konyhára és hasonló kiadásokra.

Metastasio két házat bérelt, ezek a számadási naplóban, mint «kis és nagy ház» (*casa grande e casa picciola*) szerepelnek. A nagyobbik házat a szent Mihály szerzetesektől, évenként kétszer, áprilisban és szeptemberben fizetendő, összesen 400 forintért bérelte. A kisebbik háznak 100 forint volt az évi bére. Az egyik ház egy részét albérletbe adta, félevenként fizetendő, összesen 166 forintért.

A kiadások közt gyakran olvasható különböző alamizsnák, segélyek a Metastasio jószívüségéről tesznek tanuságot. 1779. augusztus 13-án például 309 forintot ajándékoz a szakácsnőnek a tőle ellopott pénz pótlásáért (*per denaro a lei rubato*), 1781. július 20-án a Giuseppe Ercolini temetésére 5606 forintot költ, ugyanezen év szeptember 29-én az említett özvegyét 37 forinttal segíti. 1781. július elsején 100 forintot ad a kerületi betegsegélyző pénztárnak stb.

A rendes kiadások között találjuk évente négyszer, január, április, július és október végén a nyugtabélyegekre kiadott összegeket.

Különös, hogy a bevételek között, mint olyan egyszer sem szerepel az a járadék, melyet mint udvari költőnek, az udvari pénztárból kellett kapnia. A bevételek közé a következő jövedelmek vannak jegyezve: a bankba fizetett összeg (1776-ig 40.000, azontúl 60.000 forint) járadéka; az albérletbe adott házrész járandósága; negyedévi 300 forintos részletekben, 1776. januárjáig egy bizonyos signor Carrarától, utóbb a milanoi Smitner testvérektől fizetett, évente összesen 1200 forint s végül bizonyos milanoi járadékok, melyek az év elején fölváltva, mint *bilancio di Milano*, *bilancio del Tanzi*, *dal signor Tanzi di Milano bilancio* vannak bevezetve és évi 120—130 forintot hajtottak.

1774-ben bevételei 431457, kiadásai 376435 forintra rugtak.

A bevétel- és kiadásrovat az 1775—1781. években a következő összegekkel zárul: 1775-ben 434426 és 434216, 1776-ban 390050 és 379248, 1777-ben 400536 és 364131, 1778-ban 425514 és 366858, 1779-ben 447059 és 399718, 1780-ban 437850 és 400055 s végül 1781-ben 430741 és 398442 forint.

A múzeumnak quart. ital. 6 jelzetű kötete a főntebb már

felsorolt kiadott kéziratokon kívül a következő kiadatlan kéziratokat foglalja magában:

1. Az *Estratto della Storia di Sofonisba*. *Livio lib. XXX.* sajátkezű fogalmazványa. 16 lap. A borítékon ugyancsak sajátkezű följegyzés: *L'anno 1740. quando...*

2. Előbbinek idegen kézírású másolata, néhány változattal. 20 lap.

3. A következő szonett sajátkezű fogalmazványa, 2 lap:

Oh speme, oh gloria del Romano Impero
Che al gran tempio di Pier volgi le piante,
Giunto alle soglie venerate e sante
T'arresta nel regal portico altero.

Qua Costantin, che attonito il destriero
Ferma, al divin fulgido segno innante:
Carlo mira colà, che trionfante
Rende al Tebro la calma, i dritti a Piero.

L'aspetto lor se il tuo gran cuore alletta,
Sappi che Roma non ammira in vano
In te d'entrambi la pietà ristretta.

Ben del sacro recinto ancor nel vano
Altra esser può marmorea immago eretta
Al terzo Difensor del Vaticano.

4. Előbbinek sajátkezű másolata, variánsokkal. 2 lap.

5. Egy *Silvia e Licori* című verses párbeszédnek sajátkezű fogalmazványa. A párbeszédet Silvia és Licori nevű két nővér folytatja, az utóbbinak születésnapja alkalmából. Kezdődik:

Licori: Germana oltre l'usato
Perché adorna così?

Silvia: Perché? Ti sembra
Forse un giorno per me poco festivo
Questo del tuo natale?

Végződik:

Ah serbate voi Numi elementí
Di due cori gli affetti innocentí
Se son degni del vostro favor
Se fra i Numi si trova pietà.

A kézirat a végső szakasznak egy befejezetlen, ugyancsak sajátkezűleg írt változatát is tartalmazza. 6 lap.

6. Toldalék a *Pace tra le tre dee* című színjelenethez. 2 lap.

7. Sajátkezű. 2 lap. Tartalma a) két terzina:

Quando limpido serpeggia
Mormorando un fiumicello,
Loda il fonte ond'ei partì.
Quando florido verdeggia
Germogliando un arboscello,
Vanta il suol che lo nutri.

és b) köszöntő versnek több fogalmazványa; valószínűleg valamelyik kis főhercezkisasszony részére, név- vagy születésnap alkalmára.

8. Sajátkezű. 2 lap. Egy, 1733. február 22-én valami Saulo Mariótól a költőhöz írott levél tisztánmaradt lapjára írt vers-töredékek. Az egyik töredék olvashatatlan.

9—11. Három sajátkezű kézirat à 2 lap. Szinelőadások alkalmából, mintegy rögtönzötten elmondandó engedelmekek (*licenze*) és megköszönések töredékes fogalmazványai.

12. *Nice*-nek ajánlott költemény sajátkezű fogalmazványa. 2 lap. Kezdődik:

È forza mio core,
Mio core infelice,
Scordarsi l'amore,
Scordarsi di Nice,

végződik:

Chi avrebbe pensato
Che in te si celasse
Il cor più spietato
Che mai si celasse
Ne'vasti confini
Del regno d'Amor?

13. Előbbinek töredékes, ugyancsak sajátkezű másolata. 2 lap.

14. A következő költemény sajátkezű kézírata, 2 lap:

Tra gli uffizi e le corone
Qui Zenobia è seppelita,
Che per troppa divozione
Finalmente uscì di vita,
(E professa divozione
Benché sia nell'altra vita).

Fu di merito eminente,	Or pietoso alcun si mostri,
Di sembiante sovrumano;	E qui reciti per lei
Seppe far divotamente	Un de tanti paternostri
Bestemmiar più d'un cristiano.	Che an seccato i cicisbei.

15. E versek sajátkezű kézírata, 2 lap:

Bell'alme al ciel dilette	. . . non oda intorno
Si respirate ormai:	Non vegga in si bel giorno
Già palpitaste assai,	Che accenti di contento
È tempo di goder.	Che oggetti di piacer.

La ministra di Giove aquila augusta.

Formi di palme il nido,
Emula sia del sole,
Corra di lido in lido
Quanto circonda il mar.

L'ombra dell'ali altere
Su la virtù distenda,
Nè d'ira mai s'accenda,
Che gli empj a fulminar.

16. A *Cato Uticá*-ban című drámája védelmére, terzinákban írott befejezetlen versnek sajátkezű fogalmazványa. 8 lap. Kezdődik:

Di pace amico io tollerai fin'ora
Senza dolor la parca mia fortuna,
Avara a mè di quanto il mondo onora.

Végződik:

Tanto dir non dovea. Perché? Timore
Destava il lui di Cesare il sembiante,
In lui che ardì di trapassargli il cuore?

17. Sajátkezű. 8 lap. Különböző francia nyelvű költemények. Némelyikük épenséggel nem arkádiai jellegű. Nem sikerült eddig megállapítanunk, hogy Metastasio francziául írott művei, avagy akkor divatos, eredeti francia versek-e ezek.

18. *Cantata* — in occasione delle felicissime nozze — delle Maestà Cristianissime című Venus és Ámor közt folytatott párbeszéd. 2 lap. Kezdődik:

Venere: Donde o figlio si stanco?
Donde si lieto, o figlio?